

Pavel Frývaldský (2020): „Hledání Boží tváře“: Ježíš Nazaretský v pohledu Josepha Ratzingera – Benedikta XVI.

Brno a Plzeň: Barrister & Principal
a Západočeská univerzita v Plzni. 157 s.
ISBN 978-80-7364-102-3.

This paper is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License.

V době vydání recenzované publikace a psaní samotné recenze (léto 2020) uplynulo od odchodu Benedikta XVI. do „papežské penze“ již téměř tolik let, co trval jeho samotný pontifikát. Navzdory tomu, že v únoru 2013 odešel dobrovolně do ústraní (a taky v konfrontaci se svým někdejšími příslibem se občasně veřejně vyjadřuje, zejména ve formě menších, různou formou publikovaných textů), nadále neutichá nejenom zájem o jeho pontifikát a jeho různorodé aspekty (ekumenické úsilí, vztahy s Čínou, vstřícné kroky vůči katolíkům oblíbeným tzv. mimořádnou formu západního liturgického ritu, vztah ke Kněžskému bratrstvu sv. Pia X., řešení kauz zneužívání nezletilých ze strany kněží, pokračující pokles zasvěcených povolání v Evropě, kauzy Vatileaks a Vatileaks 2, samotná rezignace na papežský úřad atd.), na jehož historické zhodnocení bude potřeba jistě až větší časový odstup, ale také o jeho slavnou teologickou tvorbu, která výrazně ovlivnila katolickou teologii 2. poloviny 20. století a začátku 21. století (viz např. Bartoš, Ševčík 2015; Anton 2019; Dinnan, Pallotto 2019; Rowland 2020), ačkoli je pozoruhodné a stojí zde za zmínku, že významný encyklopedicko-lexikální přehled R. Gibelliniho o teologických směrech minulého století dostupný i v českém překladu jej významněji nezmiňuje (srov. Gibellini 2011).

Je potěšující zprávou, že ani česká teologie díky některým světlým výjimkám nikterak nezaostává v trendu analyticko-kritické recepcce Ratzingerova díla.

Nejnovějším tvůrčím počinem na poli teologického bádání v oblasti díla Josepha Ratzingera je vědecká recenzovaná monografie Dr. Pavla Frývaldského ze Západočeské univerzity v Plzni (recenzenti Dr. David Bouma, doc. Jan Hojda), která podstatně vychází z jeho rigorózní práce obhájené na Katolické teologické fakultě Univerzity Karlovy v roce 2012 pod názvem „*Základní přístupy a linie v christologickém díle Josepha Ratzingera – Benedikta XVI.*“ (vedoucí profesor C. V. Pospíšil). Újeji je zaměřena na jeho christologii, tedy myšlení o Ježíši Kristu. Ta se významně projevila v jeho známé, již za dob jeho pontifikátu publikované trilogii života Ježíše Nazaretského, která vyšla také v českém překladu, a v níž „*vyzdvihuje pojem moderní (původně francouzské) exegeze »novočtení« („relectures“): Vychází z toho, že biblické slovo má v sobě skryté možnosti nového chápání v nových situacích a v nové zkušenosti Božího lidu*“ (s. 69). Zatímco svou ekleziologii stavěl na inspiraci pracemi sv. Augustina (srov. s. 46), ve své christologii je, jak autor na několika stránkách připomíná a ukazuje, Ratzinger inspirován zejména dílem sv. Maxima Vyzna-

vače (viz s. 102–103) a sv. Bonaventury (viz s. 35 a násl.), známého též jako „*Doctor Seraphicus*“.

Patrně bez vědomí autora tvoří monografie jakýsi český pendant k slovenskému titulu o Ratzingerově ekleziologii, který však v této práci využit aktivně nebyl (viz Stromček 2010). Ačkoli je kniha vzhledem ke svému obsahu určena především odbornému publiku, zájem o ní může projevit také teologicky aspoň do určité míry poučená laická veřejnost. Zejména pokud ji zajímají mnohovrstevnaté pohledy a úvahy emeritního papeže a světově významného teologa ohledně osoby Božího Syna, centrální postavy křesťanství. V širším kontextu monografie zapadá do neustále se rozvíjejících christologických studií, která v mezinárodním kontextu reprezentuje řada eminentních prací (např. Detwiler 2017; Murphy 2018; Shirik 2020).

Knihla, téměř úplně prosta typografických a stylistických chyb, je rozvržena do tří částí, v nichž autor fundovaně, exaktně, zasvěceně a současně velmi přístupně vysvětluje personální biografické okolnosti Ratzingerova zájmu a bádání o Ježíši z Nazareta, základní metodologické postupy v jeho christologii, a také hlavní linie christologie a soteriologie, tedy nauky o spáse, konkrétně teologii Ježíšova vtělení, života a jeho oběti na kříži. V celé knize je patrný autorův živý a upřímný zájem o teologickou tvorbu bývalé hlavy církve, k čemuž se sám a dobrovolně přiznává již v úvodu, kde píše, že text pramení z veliké osobní sympatie k německému teologovi, jehož myšlení autora ovlivňovalo již od jeho středoškolských let (viz s. 12). Zmíněná vědecká tvorba po dobu Ratzingerova aktivního akademického působení nabrala nejenom na objemu, ale také na šíři oblastí, jimiž se emeritní papež zabýval. Navzdory tomu se Frývaldský drží pevně zvoleného tématu a vykládá jej srozumitelným, místy lehce polemickým způsobem. Identifikuje jeho christologii jako specificky „vztahovou“, přičemž nachází několik typů těchto vztahů, které nám pomáhají lépe porozumět postavě Ježíše Krista. Jedná se například o vztah mezi jím a církví, jím a Bohem Otcem, mezi Starým

a Novým zákonem, mezi božstvím a lidstvím Ježíše, mezi funkcionální a ontologickou christologií, mezi rozumem a vírou, ale také mezi horizontálním a vertikálním rozměrem spásy (srov. s. 135–138).

Samotný text monografie je vystavěn na opravdu poctivé a detailní lektuře Ratzingerova díla, které autor čte v originálu. Je přirozené, že při její interpretaci se Frývaldský opírá také o četnou sekundární literaturu knižního a časopiseckého charakteru, a to mezinárodní provenience, s jednoznačnou dominancí děl německé jazykové oblasti. Z českých prací využívá autor v hojné míře dílo profesora C. V. Pospíšila. Na rozdíl od mnoha svých kolegů se nevyhýbá ani slovenským (či spíše do slovenštiny přeloženým zahraničním) pracím.

Frývaldský se lehce polemicky, na základě studia myšlení různých teologů, také dotýká stránek, které jsou Ratzingerově christologii vytýkány, zejména jisté upozadění a menší akcentování role Ducha svatého (pneumatologie nepředstavuje jeho ústřední autorský plán), menší důraz na lidství a lidskou psychologii Ježíše, a také na sociální dimenzi jeho působení. Zmíněny jsou také výhrady některých kritiků, jelikož v Ratzingerově teologických analýzách „*historické bádání nemá samostatnou, ale služebnou úlohu podpořit církevní víru, a výsledky historické exegeze jsou vybírány selektivně, pouze nakolik jsou v souladu a podporují církevní dogma*“ (s. 61). Je trochu na škodu věci, že jím konkrétně zmiňované body kritiky detailněji nerozpracovává ani se nepouští do případné výraznější polemiky s nimi. Spíše naznačena je rovněž analýza perichoretické stránky trinitárního aspektu Ježíšova bytí jakožto Boha – Syna (srov. s. 90–91).

Frývaldský konstatuje, že jím analyzovaný teolog „*nechce svou spekulativní teologií demonstrovat na evangelijních příbězích, ale spíše obráceně hodlá v životě reálného Ježíše odhalit christologické črty, které dávají biblický základ církevnímu dogmatu*“ (s. 106). Podle něj emeritní hlava církve ve svých christologických studiích „*zdůrazňuje především vertikální rozměr Ježíšova života a nevěnuje tolik pozornosti jeho horizontální dimenzi, tedy*

skutečnosti, že Ježíš vychází vstříc i pozemským potřebám lidí“ (s. 117). Vskutku, jeho christologie je zaměřena především na Ježíšovo božství a jeho spasitelskou roli v lidských dějinách. Ústředním bodem a smyslem jeho vtělení a pozemského působení je vykoupení člověka, jeho osvobození z hříchu a od smrti. K dramatu kříže směřuje celá jeho bytost, veškeré aktivity, symbolické jednání, řeči a parabol. Lidská stránka osobnosti Mesiáše, včetně jeho emocí, afektů, psychologie a pohnutek, stojí stranou Ratzingerova vědeckého zájmu. To je také klíčem k dešifrování jeho pojmání církve jakožto místa poznání skutečného a živého Krista (srov. s. 34). Autor sice nepíše explicitně o nějakém striktním dělení mezi „mladým“ a „zralým“ Ratzingerem, jelikož zejména v christologii tvoří jeho dílo spíše smysluplný a kontinuální hermeneutický oblouk, ale místy upozorňuje na některé specifické akcenty odlišující starší práce v rámci volné periodizace jeho tvorby (např. na s. 62, 105, 119, 130, 137).

Sice na nevelké ploše, ale přece věnuje autor pozornost také Ratzingerově polemice s politickou teologií a teologií osvobození, s nimiž nejenomže teologicky polemizoval (srov. s. 132), ale také – v případě druhého z těchto širokých proudů – se vyhraňoval z pozice církevní autority zejména v době svého působení coby prefekta Kongregace pro nauku víry Svatého stolce. Hmatatelným plodem tohoto vyhraňování byly, jak známo, dva dokumenty: *Instrukce „Liberatis nuntius“ o některých aspektech teologie osvobození* z roku 1984 a *Instrukce „Libertatis conscientia“ o křesťanské svobodě a osvobození* z roku 1986.

Tyto a další podobné plochy monografie ukazují, že Pavel Frývaldský byl opravdu povitivý, co se týče mapování hlavních trajektorií, včetně vedlejších „motivů“, Ratzingerova přemýšlení o Ježíšově osobnosti. Byť je pravdou, že v případě například zmíněné „odbočky“ k problematice politické teologie se jedná spíše o krátké „přistavení se“. Avšak snad i díky tomu kniha – zasvěcený průvodce christologií konkrétního německého teologa světového významu – nepostrádá vnitřní dynamiku a může se stát cenným příspěvkem české teologie

k „Ratzingerovským studiím“ v rámci širšího „*Neuer Schülerkreis Joseph Ratzinger*“. Může být také pobídkou pro všechny, věřící i nevěřící, kteří se chtějí posunout dále od povrchního vnímání zakladatele křesťanství a znovu promyslet jeho roli pro vlastní individuální život i lidské dějiny jako takové. Rozhodne-li se autor pokračovat ve svém badatelském a tvůrčím úsilí na tomto poli, nabízí se do budoucna jako výzkumná výzva Ratzingerův/Benediktův vztah k pozici a roli křesťanství v euroatlantických (politických) dějinách („*Ratzingerova christologie reaguje především na situaci v západním světě*“, s. 138), myšlení o Eucharistii, případně jeho mariologie.

Bibliografie

- Anton, E. 2019. „Two ways, two steps: On Joseph Ratzinger’s theology of religions.“ *Studia Theologica – Nordic Journal of Theology* 73 (1): 23–42, <https://doi.org/10.1080/0039338X.2018.1549096>.
- Bartoš, M., M. Ševčík. 2015. *Benedikt XVI.: Konflikt v modernej kultúre a dilema viery v súčasnom svete*. Dolány: ZAEX.
- Dettwiler, A. (ed.) 2017. *Jésus de Nazareth: Études contemporaines*. Genève: Labor et Fides.
- Dinan, M. D., M. Pallotto. 2019. „Joseph Ratzinger’s ‘Kierkegaardian option’ in Introduction to Christianity.“ *International Journal of Philosophy and Theology* 80 (4–5): 390–407, <https://doi.org/10.1080/21692327.2018.1542612>.
- Gibellini, R. 2011. *Teologické směry 20. století*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství.
- Murphy, F. A. (ed.) 2018. *The Oxford Handbook of Christology*. Oxford: Oxford University Press, <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199641901.001.0001>.
- Rowland, T. 2020. „Joseph Ratzinger as Doctor of Incarnate Beauty.“ *Church, Communication and Culture* 5 (2): 235–247, <https://doi.org/10.1080/23753234.2020.1768130>.
- Shirik, S. 2020. „Christology From Below: Methodological Issues, Global Trends, and Contextual Proposals.“ *Transformation*

37 (2): 119–130, <https://doi.org/10.1177/0265378820907611>.

Stromček, L. 2010. *Cirkev ako communio: Náčrt ekleziológie Josepha Ratzingera*. 2. vyd. Žilina: Inštitút Communio.

Marián Sekerák

AMBIS vysoká škola, a. s.
marian.sekerak@gmail.com